

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Det Tydske i Danmark

Et Foredrag i Arbejderforeningen af 1860

Af Orla Lehmann

Udgivet af Arbejderforeningen af 1860
Til Fordeel for dens Byggefond
Kjøbenhavn
Fr. Wøldkes Forlag
1865

Selv de løseste Bilk paa Europas Kaart vil vise, hvor vanskeligt det har været for dette lille danske Folk at bevare sin nordiske Nationalitet. Hvis Danmark, Norge og Sverige havde udgjort en i geographisk henseende vel afsluttet Kreds, da vilde det der hensatte Folk uden Tvivl for længst have løst den Opgave, der er ligesom den staaende Tanke i hele dets Historie, at udvikle sin nationale Enhed i tilsvarende Samfundsformer. Og hvis havet her, som ved England, havde draget en sikker Grændse mellem vort Norden og det europæiske Fastland, da er det rimeligt, at ogsaa vi, efterat Forholdene havde antaget en fastere Skikkelse, vilde have udfoldet vort Liv i uanfægtet Selvstændighed og Frihed. Men ligesom den indre Sønderrevethed af de nordiske Lande er den vigtigste Grund til, at de idelige Bestræbelser for deres politiske Forening ikke have vundet Fremgang og Bestand, saaledes laa der en stor Fare for det fra det øvrige Norden løsrevne Danmark, deri, at det, landfast med det store tydske Fastland, ikke var adskilde fra samme ved nogen paalidelig Grændselinie. Det er derfor en tudsindaarig Sandhed, at vort søndre Led har været af Lave, indtil det nu endelig er lykkedes fremmed Uret og Vold at gjennembyrde vort Hegn og styrte vore gamle Grændseguder til Jorden.

Netop som det var lykkedes at lægge Grunden til en ordnet politisk Forbindelse mellem de tre nordiske Riger, uddøde med Dronning Margrethe vor indfødte Kongeslægt. Der udfordredes ikke mindre Statskløgt til at udvikle og befæste dette store Værk, end til at begrunde det, det er derfor Nordens største Ulykke, at denne Opgave tilfaldt fremmede og tilmed meget uduelig hænder. Danmark fik nu ikke blot tydske Konger, men det lykkedes først den tredje iblandt dem at begrunde et Dynasti, og det Haab, at den fremmede Herskerslægt skulde voxe sammen med det Folk, over hvilket den var sat, blev saaledes idelig gjækket. Med de tydske Konger trængte Tyskheden ind i Landet, hvor baade de ulykkelige Pantsættelser af Slotte og hele Provindser, gjentagende fjendtlige Indfald af de holsteenske Grever og Hansestædernes mere fredelige, men ikke mindre ødelæggende Indtrængen havde beredet det Veien. En bestemt Form og varigere Charakter fik den deraf truende Fare derved, at den oldenburgske Stamme strax deelte sig i flere indbyrdes fjendtlige Grene, af hvilke alle de yngre Linier, for at vinde eller hævde deres Uafhængighed af de danske Konger, søgte deres Støtte i Rigets tydske Deel, og saaledes vedbleve at være fuldstændig tydske.

Stærkest fremtræder denne Modsætning under Christian II, som var bleven til en virkelig dansk Mand. Danmark stod dengang ved et vigtigt Vendepunkt – paa den ene Side en mere

demokratisk Udvikling, bygget på Stæderne, paa Handel, Industri og Søfart, om jeg saa tør sige, i hollandsk Stiil – paa den anden Side en tydsk-aristokratisk Udvikling, der søgte sin hovedstyrke i den store Landbesiddelse. Desværre seirede med de holsteenske Hertuger den Sidste, og da Christian III., ved den holsteenske Adels Understøttelse og tildeels ved Sværdet, kom i fast Besiddelse af den danske Throne, betragtedes Danmark næsten som et erobret Land. Denne Anskuelse, at Holsteen var Hovedlandet og Tydskerne den herskende Stamme, vedligeholdte sig længe i Kongehuset, hvor den idelig opfriskedes af tyske Dronninger og al deres tyske Slæng. At den aldrig er bleven opgivet af Holstenerne, derom vidner selv i vore Dage en Adresse fra det slesvigholstenske Ridderskab, hvori det udtaler sin Tifredhed med 'at deres Hertug tillige havde bestøget Nabolandets Throne.'

En vigtig Støtte fik Tysdskheden, der saaledes var kommen paa Thronen, samtidig dermed ved Reformationen, som jo bragtes os fra Tydskland og væsentligen af Tydskere. Jeg skal ikke opholde mig ved den Indflydelse, som den havde paa Fortydskelsen af Slesvig, hvor en bevidst og hensynsløs Stræben understøttedes af saa mange andre samvirkende Omstændigheder. Men selv i det egentlige Danmark bidrog den til at give det kirkelige Liv og dermed tillige Universitetet og den høiere Dannelse et stærkt tydsk Præg. Denne Virkning forstærkedes ved de mange Indvandrere, som Religionskrigene havde fordrevet fra Tydskland. De fandt i Danmark en gjæstfri Modtagelse og grundede tydske Menigheder, blandt hvilke nogle bestaae endnu.

Men endnu følgerigere blev i denne Retning Enevældens Indførelse. Hvor meget der end kan siges mod den gamle danske Adel, saa havde den dog den Dyd, at den var national, og saa længe den havde Magten, satte den en uoverstigelig Bom mod Tydskhedens Overvældelse. Men med Adlen faldt den sidste Skranke; thi Borgerstanden havde vel i det første Øieblik reist Hovedet, men var dog saa svag, at den snart ydmygt maatte bøie sig for Kronen, og Bønderne vare dengang baade i aandelig og materiel Henseende i en for ussel tilstand til at der i lange Tider fra dem kunde reise sig nogen virksom Modstand. Der var saaledes ikke andet tilbage, end Kongedømmet, som i Ordets egentlige Forstand var ene vældigt, og dette var ikke blot tydsk af Herkomst og Vane, men blev det nu ulykkeligvis ogsaa af Politik. Enevælden var bygget paa den indfødte Adels Underkuelse, og for at opretholde og sikkre den, var det nødvendigt ogsaa fremdeles at holde den nede. Men dette kunde kun naaes ved Hjælp af Fremmede. Der er fornylig kommen et Actstykke for Dagen, som med sjelden Uforbeholdenhed udtaler dette System, nemlig et Slags politisk Testamente (af 24de April 1723) hvori Kong Frederik VI. – naturligvis på Tydsk – paa det høitidligste indskærper sine Efterfølgere ikke at tage Nogen 'af den gamle danske Adel og Suurdeig' til noget af de vigtigere Statsemtener – lige ned til Amtmænd, Fæstningscommandanter o. dsl., og hvis det endelig ikke kunde undgaaes, at tage en Enkelt iblandt dem, da kun at vælge en Person, som ikke var for 'raffineret og intrigant', men kun forstod sig paa 'Landvæsnet' – altsaa med andre Ord: et eller andet skikkeligt Fjog. Dette Document, der er skrevet 70 Aar efter Souverainitetens Indførelse og altsaa paa en Tid, da denne skulde synes tilstrækkelig befæstet, og derhos af den bedste, eller i alt fald den mindst slette af vore tidligere Enevoldskonger, har den Mærkelighed, at den røber den samme Frygt for den holsteenske Adel, som ogsaa kunde faae Uafhængighedsnykker. Nei, det var tydske Tydskere, som ingen Rod havde i Folket og skyldte Kongerne Alt, som vare bedst skikkede til at være Thronens Støtter.

Denne Lære blev troligen fulgt af de paafølgende Konger; thi ikke blot Hoffet, men hele den høiere Statsstyrelse blev saa tydsk, som om Danmark havde været et med Sværdet erobret Land, hvori de fremmede Herrer herskede over et undertrykt Folk. Reglen anvendtes endog på Qvinderne. Da saaledes Dronning Sophie Magdalene af dansk Jordegods havde oprettet Vallø Kloster, gaves alle Pladser til tyske Damer, med en pukkelrygget Prindsesse af Würtemberg i Spidsen, - paa én Plads nær, som tilfaldt en dansk Frøken, som altsaa rimeligviis ikke var synderligt 'raffineret'; men det fortælles da ogsaa, at da Dronningen ved at besøge Slottet kom til hendes Værelse, rympede hun Næsen med de Ord – naturligvis på Tydsk – 'her lugter ogsaa forbitret dansk'. Dog det er ikke værd, at komme ind paa Anecdoter. Udvalget er stort, men de kunde let blive at for bittre. Følgen af dette Regimente blev da, at inden Aarhundredets Slutning vare 2/3 af Landets Grevskaber og Baronier i Hænderne paa Tydskere, af hvilke Flere kun skyldte deres Ophøielse til deres ved Kryberi erhvervede Hofgunst. Næsten alle høiere Statsemeder, vare i Hænderne paa Tydskere. Mange af dem vare daarlige Lykkeriddere og Projectmagere, som paa engang udsugede og forhaanede det Folk, hvori de førte deres Snylteliv; og selv de, som havde erhvervet sig virkelige Fortjenester af den Danske Stat, havde kun ringe Agtelse for det danske Folk. Den ældre Bernstoff f. Gr. har aldrig kunnet Dansk, og Struensee gik saa vidt, at han befalede, at alle Ansøgninger til Kongen af Danmark, hvis Magt han havde tilranet sig, skulde skrives paa Tydsk. Hele Armeen, der for en stor Deel bestod af hvervede tydske Vagabonder, var i den Grad Tydsk, at den tydske Kommando først afskaffedes 1773, og at endnu den Dag idag Originalen til vores Krigsartikler er tydsk. Ogsaa i Borgerstanden fandt en stærk tydsk Indvandring Sted, og det ikke blot i de slesvigske Kjøbsteder, men ogsaa i Kongeriget navnlig Kjøbenhavn, hvor Tydskerne, samlede i særlige Menigheder, næsten levede som en fremmed Koloni. Skjøndt Enevældens eneste Berettigelse maatte søges deri, at den ved at hæve de lavere Folkeklasser skulde befordre den borgerlige Lighed, vandt den danske Bondestand dog intet herved, at den gamle Adels Magt blev knækket. Tværdigmod forværredes dens Kaar under de nye tydske Herrer, som regjerede deres Bønder efter tydske Grundsætninger og kun ved at udsuge dem kunde tilveiebringe Midlerne til al den Pragt, de udfoldede. Ganske vist trængte Fortydsnelsen ikke ned i selve Amuen; men Forholdene betragtedes her omtrent som i Østpreussen eller Böhmen, hvor Tydskerne havde deelt Embederne og Herregaardene mellem sig og dominerede i de større Stæder, men for resten lod Almuen pluddre sit indfødte Kragemaal, naar den kun Lystrede og betalte.

Saa ulykkelige vare de Kaar, som henimod Midten af det forrige Aarhundrede vare beredte den danske Nationalitet i Danmark. I politisk henseende havde dette vel i sine Hovedbestanddele bevaret sin Uafhængighed af det dengang saa afmægtige tydske Rige; men i national Henseende betragtedes det baade af sin egen Regjering og af Fremmede som et væsentligen tydsk Land. Undertrykkelsen var ikke saa voldsom, som i den 'kullede Greves' Tid; men den var ligesaa nedværdigende, og maaskee nok saa farlig, som i hin Rædselstid. Nu, som da, kunde det med Sandhed siges, at 'Tydsken raader i Danmark'.

Det er under disse Omstændigheder et stort, et uigjendriveligt Beviis paa den danske Nationalitets Berettigelse og Livskraft, at den under saa tunge Vilkaar ikke blot vedligeholdt sig, men endog formaaede at udvikle sit eiendommelige Livsindhold og uddanne sit Sprog til stedse større Fylde og Rigdom. Vel kunde Folket endnu ikke bryde det forsmædelige Aag, hvorunder det sukkede; men det havde dog en levende Bevidsthed om den Uret, det leed, og

hvor denne Bevidsthed er stærk, der vil Hjælpen tidligere eller sildigere komme. Blandt de mangfoldige Vidnesbyrd, vor Literatur indeholder derom, skal jeg tillade mig at fremføre nogle, der vidne om den Modstand, som i hiin mørke Tid voxede op i Folkets Indre, og som bebudede en lysere Morgen.

Den Klage, som allerede lyder i den svenske Riimkrønike:

'Før Tydsken bliver dansken god,
Før voxer Figen paa hyllerod'

Den bryder mægtigen frem hos vor første store Digter, Biskop Kingo, som udtaler sin Uvillie mod dem, som 'lade haant om vort danske Vadmæsssprog og ikke gad tage de paa deres Silketunger' eller som 'i 30 Aar har ædt dansk Brød, men ikke kan 30 danske Ord'. Derfor fortrøster han sig til ved sig Sjunge-Chor at have viist, at 'de Danskes Aand ikke er saa fattig og forknyt, at dend jo kan sigte lige saa høit mod Himlen, som Andres, alligevel at dend ikke bliver ført paa fremmede Vinger'.

Og vende vi os nu til den anden af vor Litteraturs Fædre, til Holberg, da vide De Alle, hvorledes det ikke var i Tydskland, men i England, Holland, Frankrige og Italien at han søgte den Uddannelse, ved hvilken han rustede sig til sit store Foretagende, og hvorledes han i Sine Komedier og sine satiriske Skrifter hudfletter at den tydske Vind, der førte det store Ord her i Landet, især i Armeen, som netop af den Grund var Folket saa forhadet. Men hvad De maaskee ikke kjender er hans rørende Glæde over Frederik d. V's engelske Gemalinde, som, i Modsætning til hendes tydske Foregængerinder, 'talte Dansk med de Kongelige Børn', og hans Fryd over den Tanke, at hans Skrifter kunde bidrage til at gjøre det danske Sprog saa 'poleert', at det, 'som nu uforskyldt, lidet eller intet tales udi store Huse, kunde blive til Hofsproget'. Dette maatte sandelig være kommet vidt i Danmark, naar dette kunde staae som et fjernt, som et dristigt Fremtidshaab, - saa vidt, at Holbergs Samtidige, Digteren Falster kunde udbryde, at man kunde 'være i Tvivl, om vi levede i Tydskland, eller i vort eget Land'. Men saa vidt var det virkelig kommet, at Tydskerne vovede her i Danmark paa **Prænt** at erklære de Danske for 'halve Grønlændere' og fra Prædikestolen at skjælde dem ud for 'Teufelsgefinde', fordi de holdt fast ved deres 'forrykte danske Sprog', saa vidt, at de lærte deres Børn at synge:

'Den Dänen, sei es Gott geklagt,
Ward Wein und Geist zugleich versagt'

Intet Under derfor, at Knud Lyne Rahbek klager over, at 'de Danske fødes med Tydsk, som med Arvesynden', eller Peter Andreas Heiberg i sin Forbitrelse paastaar, at 'Dansk er en Plet paa en velopdragen Person, som gjør ham uduelig til et vigtigt Embede i Danmark!' Intet Under, at selv tydskdannede Mænd grebes af Vrede over al den Unatur og Uret, saasom naar Holsteneren Schack-Staffeldt kalder Danmark 'et Farcetheater for Tydskeriet', eller naar Sydslesvigeren Abrahamson, for at betegne de Danske Stilling til Tydskerne, henter et Billede fra Oltiden, der har hævd som Udtryk for den meest nedværdigende Trældom – fra 'Heloternes Forhold til deres spartanske Herrer.' Fra Wessel, der natuligviis havde ringe Smag for høitrvædende og rørende Skrædderhelte, have vi faaet et Ordsprog, for hvilket der ofte er

Brug: 'hvad gjør Tydsken ei for Penge', og Ewald har beriget Folkebevidstheden med et Ord der er som Omqvædet paa hele vor Historie: 'Al vor Fortræd er tydsk!'.

Jeg vil standse her, skjøndt Vidnesbyrdene om den danske Nationalitets stigende Uvillie over det fremmede Tryk let vilde kunne forøges. Denne Blomsterkost er plukket i vores Digteres Have, fordi de ere Nationalitetens Præster og Modersmaalets fødte Værger, og fordi den Række af Navne, jeg her har ført forbi Dem, minder om det hæderlige Arbeide og den seirrige Fremgang, Folkeanden og Modersmaalet trods den slette Røgt og Pleie havde gjort. Det Danske i Danmark som stadigen havde faaet en styrkende Tilstrømning af ublandet nordisk Blod fra Norge, hvor Hoffets og Tydskhedens Smitte ikke i saa bøv en Grad havde fundet Indgang, havde nu efterhaanden udviklet sig til saa megen Styrke og Selvbevidsthed, at det ikke længere kunde taale det fremmede Aag, og det gik da, som en af ovre nyeste Digtere har sunget om Modersmaalet, Nationalitetens ægteste Udtryk:

'De Fremmede de tænkte at volde hende Sorg,
De bød hende Trældom i hendes egen Borg,
Men just som de meente, hun var i Baand og Bast,
Da loe hun saa hjerteligt, at alle lænker brast'

Under Struensee havde nemlig det tydske Overmod naaet sin største Høide, og fremkaldet saaledes omsider det længe gjærende Omslag. Det var den dybt krænkede Nationalfølelse, som bragte ham paa Skafottet, og ikke den fornærmede Dyd, som neppe vilde have valgt Juliane Marie til sin Helgeninde, og endnu mindre den tilsidesatte Frihedsbegeistring, som deels ikke var tilstede, deels umulig kunde have erkjendt den sølle Arveprinds som sin Bannerfører. Vel var Struensee's Fald forberedt ved en Hofintrige og han domfældtes for beviste Forbrydelser; men at det kom til saadan Yderlighed forklares kun deraf, at det danske Folk ikke længere vilde lade sig forhaane af fremmede Eventyrere. Til Beviis paa, at dette var den sande Mening af hiin Omvæltning, skal jeg her kun anføre den ene Kjendsgjerning, at hele Folket jublede over Loven om Indfødsretten som over et mægtigt Frihedsbrev, der gjorde de Danske til Herrer i Danmark. At man efter de dengang herskende, absolutistiske Begreber herved sammenblandede Danske og Holstenere, er noget, hvis Betydning man først langt senere lærte at forstaa.

Denne nationale Revolution havde en saa dyb og saa reftærdig Grund, at hvad der derved opnaaedes senere har holdt sig. Der indtraadte desuden snart derpaa en lykkelig Periode, hvor under en dygtig Regjering og under en heldig Handelsperiode Folkets materielle Velstand gjorde store Fremskridt, og hvor en sjelden Forening af udmærkede Mænd paa næsten alle det aandige Livs Enemærker udfoldede en saa betydende Virksomhed, at der ikke kunde være Tale om at vende tilbage under den tidligere fornødrede Tilstand. Det maa ogsaa erkjendes, at de tre sidste Konger af den oldenborske Æt i deres Hjerter vare danske. Frederik VI's Opdragelse var ved Caroline Mathildes Fald gaet over i Guldbergs Haand, og af denne betroet til den gode Patriot Sporon. De Barndomsindtryk, Kronprindsen havde modtaget gennem dennes Underviisning, næredes siden ved det jevne Sind og den Kjærlighed til Almuen, der var det smukkeste Træk i denne for øvrigt lidet begavede Konges Charakter. Christian VIII. Tilhørte den Sidegreen af Kongehuset, som havde gjort Danskheden til sit Banner, og han var opvoxet under levende Deltagelse med det store Opsving i Videnskab og

Kunst, som i hans Ungdom hævdede det danske Folk til berettiget Selvfølelse og fortjent Anerkjendelse. Han havde maaskee endog en særlig Forkjærlighed for den historiske og religiøse Retning, som under de daværende Tidens Piinagtighed i vor Oldtid søgte Trøst og Styrke for en lysere nordisk Fremtid. Det maa derfor tilskrives en falsk Klogskab og hans Villies Svaghed, naar han ligefuldt som Regent lod sig bruge som Redskab for sine Omgivelsers tyske Politik. Og hvad endelig Frederik VII. angaaer, da vide vi jo Alle, hvorledes baade hans Dyder og hans Feil førte ham til i Sind og Skind at blive Eet med sit danske Folk, maaskee endog fortrinsviis med de Samfundsklasser, som vare mindst paavirkede af det Fremmede.

Men desuagtet vilde det være en stor Misforstaaelse, dersom man vilde mene, at med den nationale Reisning henimod Slutningen af det forrige Aarhundrede og den dermed indtraadte Forandring i Kongehusets Tænkemaade var det ude med Tydskeriet i Danmark. Det var en gammel Skade og et saa indgroet Onde, at der udfordredes lang Tid og store Anstrængelser for at faae Bugt med samme. Navnlig vedblev Danmark i sit hele Forhold til det øvrige Europa at staae som et væsentlig tysk Rige. Dette betegnedes allerede derved, at de udenlandske Anliggender vare forenede med det tyske Cancelli, og det blev paa en Maade officielt anerkjendt herved, at næsten alle vigtige Gesandtskabsposter vedbleve at betroes til Tydskere, som ofte ikke engang kunde Dansk. Madvig har i sit fortræffelige Skrift om 'den nationale Politik' eksempelvis fremhævet, at Bernstoff ansatte som danske Gesandt i Petersborg sin Svoger, den tyske Grev Stolberg, som aldrig havde seet Kjøbenhavn. Jeg skal som Sidestykke anføre, at da en forløben russisk Baron Løvenstern – jeg troer fra Kurland – blev gift med en Niece til Grev Schimmelmänn (der selv var en Søn af en forløben, temmelig mislig, tysk Jøde) blev han øieblikkelig gjort til dansk Adelsmand, Kammerherre og Gesandt i Wien. Men overhovedet har vort Diplomatie lige indtil 1848 været saaledes besat, at det væsentigen er vor egen Skyld, naar de europæiske Magter havde saa ondt ved at fatte, at Slesvigholstenerne havde Uret. Hvad navnlig det russiske Kabinet angaaer, som jeg ovenfor nævnte, da have dets tyske Sympathier ikke blot deres Rod i Dynastiets gottorpske Blod og i dets egne tyske Statsmænd, men ogsaa i de Anskuelse, som danske Gesandter, som Greverne Blohme og Rantzau havde repræsenteret.

I den indre Statsstyrelse gik det naturligviis ikke saa vidt, og det vilde være i høieste grad utaknemmeligt, om vi vilde glemme, hvad Danmark skylder flere Tydskere, og navnlig den yngre Bernstorff. Men for det danske Folk var det meget uheldigt, at saa mange af de meest indflydelsesrige Mænd i Danmark stode udenfor dets Nationalitet, og det var ikke blot i disse reent tyske Huse, at der aldrig hørtes et dansk Ord, men Tydsk vedblev at være Omgangsproget i den fornemme Verden, hvor Vanens Magt understøttedes ved tyske Ægteskaber og tyske Børneopdragere. Den fornemme Verden udøver altid en stor Indflydelse paa sine Omgivelser, og den blev hos os, navnlig i Kjøbenhavn, saa meget mere følelig, som den gunstige Handelsperiode havde hidført in Mængde Fremmede, især Tydskere, som ikke blot spillede en stor Rolle paa Kjøbenhavns Børs, men ogsaa i de høiere Selskabskredse. I disse bevægede Tydskere som Stolberg, Klopstock, Matthison o. m. A. sig, aldeles som hjemme. Medens de tyske Digtere Klopstock og Schiller oppebare dansk Pension, levede de danske Digtere Wessel og Ewald upaaagtede og tildeels i Nød, og saa stærk var den tyske Indflydelse, at ikke blot den pæredanske Baggesen – 'de danske Musers Kjæledægge' og Mester i 'de danske Rhythmers søde Trylleri' – lod sin Muses noget løse

Hjerte daare af tydsk Svulst og Føleri, længe inden hun formelig satte Bo paa de tydske Parnas, men at endogsaa vort Nordens Ypperstepræst Oehlenschläger plumrede sine rene nordiske Toner ved tydsk Romantik, og selv beilede, skjøndt rigtignok forgjæves, til en tydsk Digterkrands.

Ved Norges fraskillelse fra det danske Monarki leed det nordiske Element i samme en stor, en aldrig forvunden Svækkelse, og da man vedblev at regjere Slesvig, som om det var et tydsk Land, kunde det nu virkelig see ud, som om den danske Stat bestod af to omtrent lige holvdele, hvoraf den ene var tydsk. Jeg skal ikke her gaa ind paa det slesvigske Spørgsmaal, det berører den scandaløseste og ulykkeligste Side af Danmarks Historie; men jeg har maattet fremhæve, at om end de Danske i selve Kongeriget efterhaanden nogenlunde var kommet til sin Ret, saa sank derimod i Aarhundredets Begyndelse dets Betydning i det danske Monarki ved Norges tab, og allerede derved fik det Tydske en hidtil ukjendt Berettigelse. To Omstændigheder bidroge mægtigen til at forøge denne Stillings Farer.

Holsteen havde altid hørt til det tydske Rige – det hellige romerske Rige, som det kaldte sig; men dette havde alt i lang Tid været i saadant Forfald, at de danske Konger, som beherskede en uafhængig og anseelig Sømagt, saa godt som Intet havde mærket til, at de for Holsteens Vedkommende stode i et Lehnsforhold til den tydske Keiser. Anderledes blev Forholdet derimod, da Frederik VI i 1815 paa dette Hertugdømmes Vegne maatte indtræde i det tydske Forbund. Dette var vel efter Ordlyden en Forening af souveraine Fyrster; men selve Forbundsacten gjorde dog store Skaar i denne Souverainitet, og den indeholdt derhos Spirer, der snart udviklede sig til en Forbundslovgivning, som de enkelte Forbundsstater vare underkastede, og som det tydske Folks Stræben efter større Enhed søgte at give et stedse fyldigere Indhold. Holsteen blev saaledes, om ikke efter Retten, saa dog i Gjerningen Provinds af et tydsk Rige, hvis høieste Myndighed var hos Forbundsdagen i Frankfurt, og da man desværre forsømte Leiligheden til strax at give det en til dette nye statsretlige Forhold svarende særlig Organisation, da man tvertimod søgte at sammensmede det saa nøie som muligt med det øvrige Danmark – navnlig under Christian VIII og senere ved Kundgjørelsen af 28de Januar 1852 – saa bragtes derved den hele danske Stat i et hidtil ukjendt Afhængighedsforhold til det mægtige Tydskland.

Men endnu farligere for os blev den Forandring, som samtidig hermed foregik med det tydske Folk. Ødelagt og sønderrevet ved Trediveaarskrigens havde dette siden den vestphalske Fred ført et kummerligt Spidsborgerliv, kudsket og udsuget af et Mylder af for største Delen daarlige Smaafyrster, og uden andet politisk Fællesskab, end den henvisnende Rigsforfatnings Pedanterier. Den tidligere religiøse Bevægelse fra Reformationens Tid var hensygnat i en grædevaaren Pietisme eller forstenet i en død Bogstavtro, og den videnskabelige og digteriske Udvikling, som senere greb saa stærkt in i Tydskernes Liv, var kun i sin første Begyndelse. Tydskerne lode sig derfor under Revolutionskrigene banke, incorporere og omfordele af Franskmændene, uden at knye, og fulgte endogsaa deres Undertrykkes Fane imod deres egne Landsmænd. Men omsider blev Ydmygelsens Kalk saa fuld, at den løb over, og da det Napoleonske Tyrannie ikke blot udplyndrede Folket, men tillige ødelagte alle dets Velstandskilder, og tilsidst endog søndertraadte det største og dygtigste af de tydske Riger, hos hvilket Syvaarskrigens Bedrifter havde efterladt en berettiget Stolthed, da blev Forbittrelsen saa stor, at den brød ud i lyse Flammer, saasnart Lykken

svigtede den overmodige Undertrykker, og gennem en hæderlig og stor Kamp afrystede de tyske Folk det fremmede Aag. Det er den Virkning, Forurettelse og Ydmygelse altid burde have! Men dette stærke nationale Opsving og dets seirrige Fremgang fødte nu et Hovmod og et Overmod, som ikke Kjendte nogen Grændse. Hidtil havde det tyske folk lige saa lidt brudt som om Holstenerne, som den tyske Keiser havde blandet sig i Kongen af Danmarks holsteenske Regimente. Men fra nu af grebes det tyske Folk af en dyb Længsel efter national Enhed, som ikke fandt sig tilfredstillet ved den Affindelse, man bød det gennem Forbundsdagen i Frankfurt. Og fra nu af bragtes den Lære i formeligt System, at Tydskerne vare Verdens sande Kulturfolk, at Skjæbnen udsete til at føre Aandens Scepter, og at det navnlig var deres verdenshistoriske Kald at udbrede Civilisations Velsignelser til deres nordlige og østlige Nabolande ved at undertvinge dem. De betragtede det derfor som en Opsætslighed mod Himlens Villie, naar de Danske ikke vilde bøie sig under deres ene saliggørende Herredømme. Det danske Sprog var efter deres Mening ikke et Sprog, men kun 'en ilde vane', - i alt fald havde Tydskerne en cultuurhistorisk Ret til at være det herskende Folk i dette af Tydske og Danske sammensatte Rige, og navnlig var den fælles Hovedstad en halv tydsk By, en Forpost for den høiere Sædeligheds og Dannelses Udbredelse i Norden. Det er denne Lære, som prædikedes paa alle tyske Universiteter og snart fandt Gjenlyd i alle Tydsklands talløse Blade, som nu paakaldte den hellige Krig mod de Danske, som gjaldt det et Korstog mod de Vantro. Intet Under derfor, at denne Lære fandt villige Elever blandt Holstenerne og blandt de mange i selve Danmark bosatte Tydskere.

Naar vi altsaa med Historiens Lys ville søge at finde Rede i de Tydskes Stilling i Danmark, saa maa vi komme til den erkjendelse, at Tydskernet ikke blot overlevede den nationale Reisning i Slutningen af forrige Aarhundrede, men at i Begyndelsen af dette Arhundrede dets Magt og dets Farlighed blev i høi Grad forøget, idet ved Norges Løsrivelse det Danske mistede sit bedste Rygstød, medens det Tydske, som derved fik en forholdsviis meget forøget Betydning, tillige fik en mægtig Støtte baade i det tyske Forbund, som bragte os i en sørgelig Afhængighed af den tyske Politik, og hos det tyske Folk, hvis opbrusende Nationalfølelse snart udartede til et overmodigt Fjendskab mod det Danske.

Det tyske Element i selve Kongeriget fandt et stærkt Foreningspunkt i de mange over- og underordnede Embedsmænd fra 'Hertugdømmerne', som deres Embedsstilling førte til Hovedstaden. At de holsteenske vare fuldgyltige Tydskere, har naturligviis aldrig Nogen draget i Tvivl, og man antog dengang, at det Samme maatte gjælde om de slesvigske. At disse Tydskere maatte kunne finde Ansættelse i den danske Stats Tjeneste, uden i nogen Maade at opgive deres Nationalitet, fulgte deraf, at det ikke var som Fremmede, man netop som Indlændinge og i Kraft af deres Indfødsret, de søgte og fik den. Man kan derfor ikke med Føie bestride deres Ret til vedblivende at betragte sig som Tydskere – idetmindste forsaavidt de særligen skulde forvalte de tyske Landsdeles Anliggender, eller repræsentere dem i den fælles Statsstyrelse. Da de for en stor Deel vare dygtige og dannede Folk, er det klart, at det ikke kunde være uden Indflydelse på Hovedstadens Liv og Character, at der i sammes Skjød fandtes en saadan fast Stok af anselige Familier, som ikke blot vare tyske, en kunde være det med god Samvittighed. Men langt vigtigere var deres Indflydelse paa selve Regjeringens Aand og Færd; thi om de end ikke vare dygtigere, end de danske Medlemmer af Regjeringsscollegierne, saa vare de i alt fald stærkere Characterer, og hvad der kunde mangle i virkelig Sjælsstyrke, det erstattede de rigeligen ved deres bydende Holdning, for hvilken deres

danske Colleger kun alt for ofte krøbe til Korset. Det er interessant at see, hvorledes de forskjellige Stemninger, der efterhaanden udviklede sig i Holsteen, afspeilede sig i disse kjøbenhavnske Kredse af tydske Embedsmænd.

Da i Slutningen af forrige Aarhunderede en frisindet og forstandig Regjering samt lykkelige og velbenyttede Handelsconjuncturer gjorde det baade hæderligt og fordeelagtigt at være Borger i det danske Monarki, herskede der i Holsteen megen hengivenhed for dette. De vare gode Patrioter – naturligviis ikke i national-dansk Betydning, men som Undersatter i den danske Stat. Det er først senere, da Ulykkerne brøde ind over os – Englændernes Overfald, Hovedstadens Bombardement, Flaadens Ran, Handlens fuldstændige Ødelæggelse, en mangeaarig, haabløs Krig, Statsbankerotten og tilsidst Rigets Sønderlemmelse – først da vendte Holstenernes Sind sig bort fra den danske Statsforbindelse. Det er imidlertid en Selvfølge, at saadanne Omslag først efterhaanden blive til en almindelig Stemning, og det er først efter 1830 at denne antog bestemt Character. Alle de ældre tydske Embedsmænd, hvis Udvikling falder i hiin tidligere Periode, vare derfor, hvad vi nu vilde kande loyale Heelstatsmænd. De betragtede Kjøbenhavn som deres Hjem, men rigtignok som en By, hvori ogsaa det Tydske var hjemligt, siden den ogsaa var Hovedstad for de tydske Hertugdømmer. Vist er det, at de følte sig hjemme her, bleve her som oftest til deres Død, og kom efterhaanden ind i danske Interesser og Familieforbindelser. Man vil derfor ogsaa finde, at paa faa Undtagelser nær deres Børn bleve gode Danske. Det er et Beviis paa den danske Nationalitets voxende Styrke, at den saa hurtigt formaaede at optage og forarbeide og tilegne sig, hvad der i tidligere Tider gennem mange Slægtled vilde have bevaret sig som noget Fremmed.

Heelt forskjellige fra denne ældre Stok af tydske Embedsmænd vare det yngre, som kom hertil – lad os sige efter 1830. De vare opvoxede under Indtrykket af den Misstemning, som efterhaanden havde udviklet sig i Holsteen, og de vare paa de tydske Universiteter blevne gennemtrængt af den Nationalitets- og Enhedsfølelse, som gennem de hemmelige Studenterforbindelser forberedte den Tid, da den skulde prædikes paa Torvene og fra Tagene, og rustede sig til det Udbrud, som i 1848 førte til en ialfald foreløbig Seir. De kom til Kjøbenhavn, fordi dette vare Veien til en hurtig Embeds-carriere; men de kom hertil som en til en fremmed By. De blandede sig derfor kun lidet med et danske Samfund, men levede med hinanden som i Udlændighed, og søgte saa hurtige som muligt atter at komme hjem til ders specielle Fædreland, som de betragtede som en Deel – ikke af et dansk Fædreland, men af de store tydske Fædreland.

De vedbleve ikke blot her at være Fremmede, men de bleve under Begivenhedernes videre Fremgang ligfrem fjendtlige. Det sande Arnested for det senere udbrydende Oprør var den røde Cancellibygning ved Christiansborg, og der er aldrig sagt noget sandere Ord, end det bekjendte Udraab af Franke, at Slesvigholsteen har vundet sine bedste Seire i Kjøbenhavn. Det danske Folk opklækkede en Slange ved sin egen Barm, og skjøndt Gud skal vide at de henimod Slutningen aabenslyst nok spillede under Dække med Landets Fjender, vilde det godlidende danske Folk dog ikke troe derpaa, indtil en skjøn Morgen den hele Bande trak af, for med Pauker og Trompeter at stille sig i Spidsen for det Oprør, som den selv her i Kjøbenhavn, i selve Regjeringens Skjød og ligefor Kongens Øine, havde forbredt og næret.

Vi lode dem drage bort i Fred, omtrent af samme Grund, af hvilken i Oldtiden den romerske Konsul Cicero selv opfordrede Rebellen Catilina til at forlade Rom og aabenbart at slutte sig til sine under Vaaben staaende Medsammensvorne, fordi han nemlig der var mindre farlig. Saa godmodigt er det danske Folk, at Mange blev bløde om Hjertet, da de toge Affsked med dem. Men da saa Skibene lettede Anker og snart forsvandt i den skyfulde Horizont, - da faldt der en tung Steen fra Danmarks Hjerte, - da vaagnede det danske Folk som fra en lang Drøm, hvori det tydske Mareridt havde forstyrret dets Fred og udsuget dets Kraft. Ja vi vaagnede op af den lange Fortryllelse, og aandede let og frit; thi for første Gang siden vor Oldtids Dage følte vi os som Danske og som intet Andet. Vi havde jo Alle oplevet denne Tid, da den reneste Fædrelandskjærlighed gjennemstrømmede det hele danske Folk, ligefra dets odelsbaarne Konge og ned til den fattigste Dagleier, og forenede os Alle i én Tanke og eet Hjerteslag. Frugten af denne Sendrægtighed faae vi baade i den Grundlov, der ved en lykkelig Overenskomst mellem Kongen og Folket byggedes paa Lovlighedens faste Grundvold som et Frihedens Tempel for alle kommende Slægter, og i den hæderlige Krigsførelse, hvori det lille danske Folk efter Aarhundredes Nat atter bar sin Fortids ærefulde Banner fra Bedrift til Bedrift. Lad os holde fast ved dette lyse Minde – thi ak! Den Enighedens og Kraftens Aand, som dengang gjennemstrømmede og opløftede det danske Folk – den hører nu desværre til Mindernes Rige.

Da vi nemlig efter Slaget ved Isted, istedetfor nu for Alvor og for bestadig at gjenforene Slesvig med Kongeriget, og da at lade det gaae med Holsteen, som det bedst kunde, begyndte paa – for at komme i Besiddelse af Holsteen – at bole med den tydske Reaktion, og da vi til den Ende betroede Magten til to tydske Grever, som desværre vare blevne her tilbage, da – ja da brast Danmarks Rige. Da reiste sig atter Heelstatens Spøgelse, og Folket sank sammen under den gamle tydske Troldom. Denne var saa stærk, at selv de som klarest saae Faren, maatte bøie sig, og sætte deres Lid til, at Tydskerne nok selv vilde bryde Heelstaten, naar vi kun boldt fast ved Betingelserne for den uden Folkets Medvirkning afsluttede Overenskomst. Paa denne Stræben blev der anvendt megen Fasthed og Kløgt, og Forventningen gik ogsaa i Opfyldelse. Brudet kom; men ved et sørgeligt Sammenstød af ulykkelige Omstændigheder kom det desværre paa det urette Sted.

De Begivenheder, der udfyldte tidsrummet mellem Kundgjørelsen af den 28de Januar 1852 og dens Frugt, Wienerfreden 30th October 1864, ere for nye til at jeg behøver her at dvæle derved. Ingensinde i hele vor Historie har den Sandhed været saa indlysende, saa slaaende sand, at 'al vor Fortræd er tydsk'. Thi hvor lykkeligt et Afsnit i vort Folks Live kunde dette ikke have været – ovenpaa en kraftig national reisning, som ikke noget Øieblik havde forvildet sig ud af den strengeste Lovligheds Spor, under en folkelig Konge, som elskede sit Folk og besad dets fulde Kjærlighed, under en fri Forfatning, som kaldte alle Folkets gode Kræfter fra alle Samfundets Kredse til en hidtil ukjendt Virksomhed, endelig under en materiel Udvikling, der ikke blot udbredte almindelig Velvære, men ogsaa gav os rigelige Midler til mange nyttige offentlige Foretagender. Og hvor ulykkelig blev ikke ligefuldt denne Periode ved Holsteens Ufordragelighed, ved Tydsklands Anmaselse, ved Europas Indblanding og fremfor alt ved det hemmelige Medhold, Tydskheden under Heelstatens Maske fandt i vor egen Midte. Ingen vil kunne nægte, at den Fortræd var tydsk! Hvilken Stilling Fællesforfatningen anviste Tydskheden i Danmark, betegner den selv derved, at i den Folkerepresentation, som skulde være et Udtryk for Folkets Personlighed, der var Dansk og

Tydsck – i Sprog, i Tankegang, i Hjertelav, i Interesser, i Politik – fuldkommen ligeberettigede. Saaledes var det og det kunde ikke være anderledes; men selv hermed vilde vore saakaldte tydske 'Brødre' ikke nøies. Hvilket hav af Løgn og Bagvadsckelse er ikke i alle disse Aar fra hele Tydsckland – dets Presse, dets Folkeforsamlinger, dets Folkerepræsentationer og selv fra dets Regjeringer – væltet ind over det næsten værgeløse danske Folk? Hvilke underfundige Rænker har Tydsckland ikke opfundet imod os? Og da intet Paaskud længere kunde forslaae, hvilken skammelig Vold er der ikke udøvet imod Danmark? Og endelig, da Kong Frederik lukkede sine Øine, og fra Tydsckland baade frihedsfjendske Regjeringer og revolutionære Folkelidenskaber i broderlig Forening styrtede ind over os, med hvilken ukjendt Dristighed hævede da ikke Tydsckeriet sit Hoved midt iblandt os, og med hvilken fordærvelig Virkning har det ikke lamslaaet enhver Kraftudvikling? Hvor var den patriotiske Aand fra 1848? Hvor den Enighed, som dengang gjorde vort lille Folk saa stærkt? Virkningen have vi seet i en hæderløs Krigsførelse, en forfærdelig Fred, og nu i de seneste Dage i Udfaldet af Grundlovssagen. Naar De, m. h., ville sammenligne 1848 med 1864, saa ville De see Forskjellen mellem det danske Folk, da det et Øieblik var frigjort for den tydske Helsot, og da denne atter havde faaet Magt over det.

Et gammelt Ordsprog siger, at hvad Medicinen ikke kan kurere, det maa Jernet kurere. Nu vel! Siden alle erfaringer fra vor hele Historie, og senest fra 1848 og de paafølgende Aar, ikke have kunnet kurere det danske Folk, saa har det nu faaet Jernet at føle, og kan det ikke kurere det, saa er det inkurabelt. Saa vil det gaae til Grunde, for saa fortjener det ikke at leve. Jeg vilde ikke have Mod til at udtale dette Ord, dersom jeg ikke i samme Aandedræt og med den samme Overbeviisning kunde tilføie, at nu maa i alt fald det sidste Paaskud være bortfaldet, som i Danmark kunde reise nogen Modstand mod en reent dansk Udvikling af vort hele Liv. Ligesom det er vor største Sorg, at det Jern, som har fraskilt enhver tydsck Bestanddeel af det forhenværende danske Monarki, tillige ubarmhjertigen har bortskaaret et stort Stykke, som ikke blot i Statsretlig, men ogsaa i folkelig Henseende tilhørte os: saaledes er det vor eneste Trøst, at siden det danske Folk ikke har formaaet at bære denne Sammenblandings store Farer, saa maa det nu i alt fald være tvunget til at søge og at finde sig selv. Det er vor eneste Trøst i al vor Nød, og den ville vi i alt fald ikke lade os berøve.

Hvis det blot havde været Staten og ikke tillige Folket, som var bleven lemlæstet, hvis vi – med andre Ord – kun havde beholdt den danske halvdel af Slesvig, saa vilde denne Trøst ikke have været ringe. Den berømte Historieskriver Macanlay fortæller, hvorledes alle ældre Historieskrivere have fremstillet det som en stor Ulykke og stor Ydmygelse for England, at dets normanniske Konger i Slutningen af det 12te Aarhundrede mistede alle deres Erobringer i Frankrige og endog deres Stammeland Normandiet, men at det nu maa erkjendes, at hvad der havde været en Ulykke for dynastiet, havde været den største Lykke for det engelske Folk. Indtil hine Nederlag indtraadte havde nemlig dets Konger og Adel betragtet sig som Franskmænd, talt Fransk, foragtet, mishandlet og udsuget det undertvungne engelske Folk, som de betragtede og behandlede som Trælle. Men efterat de vare fordrevne fra Fastlandet og indskrænkede til England vare de sammensmeltede med de hidtil Undertrykte til eet Folk; de vare blevne til Englændere og stolte af at være det, og havde nu begrundet det Rige, som i Magt og Rigdom og Frihed ikke har sin Lige paa Jorden. Jeg behøver ikke at fremhæve, hvor stor Forskelligheden er baade i Tiderne og i Forholdene; men paa den anden Side maa dog ogsaa Ligheden slaae os, naar hiin berømte Forfatter i dette Exempel paaviser – ikke blot, at

herskernes og Folkenes Interesser kunne være hinanden modsatte, men især, at det engelske Rige først ved at blive mindre, blev sig selv, og først ved at blive sig selv, kunde blive stort.

Nu vel, mine Herrer, det er heri at Trøsten ligger. Store kunne vi ikke blive, men nu kunne vi blive os selv. Vi have ingen Undskyldning, hvis vi ikke bliver det. Dette er derfor en Fordring, hvorom vi ikke ville underhandle og hvori vi ikke ville gaa paa Accord. Det tydske Væsen har, som jeg her i korte Træk har paaviist, fordærvet vor hele Historie; men herefter har det ingensomhelst Berettigelse i Danmark, og vi maatte efter Alt, hvad vi have gjenmgaet, efter al den Forhaanelse og Forurettelse, som vi have lidt, og endnu daglig lide, i Sandhed være et usselt Folk, om vi herefter vilde taale det iblandt os.

Jeg haaber, at Ingen vil misforstaae den Fordring, at vi skulle udrense det Fremmede og blive os selv, saaledes som om Meningen dermed kunde være, at vi skulde aflukke os selv mod den berettigede og for os selv fordeelagtige Indvirkning, som vi have modtaget og ogsaa herefter kunne modtage fra fremmed, og da naturligviis ogsaa fra tydsk Videnskab, Kunst og Vindskibelighed. Intet Folk har nogensinde kunnet undvære fremmed Indflydelse, og det er netop vor Tids Særkjende, at Civilisationen er bleven til et stort, almindeligt Fælleseie, hvortil Enhver bidrager, hvad han formaaer, men hvoraf selv den Store modtager mere, end han kan give, endsige da den Lille som ved at isolere sig kun vilde udelukke sig selv fra Deelagtighed i Culturens Goder. Intet ligger derfor fjerneere fra min Tanke og – jeg tør vel tilføie – fra mit eget Liv, end at ville raade det danske Folk til ved en chinesisk Muur at sondre sig fra den øvrige Verden, og derved at gjøre sig selv baade dumt og fattigt. Men der er en stor Forskjel paa en forstadig Tilegnelse og klog Benyttelse af det Fremmede, som vi maae ønske, og en letsindig Hengivelse og feig Underordnelse, saaledes som vi kun altfor meget have kjendt dem. Og dernæst maa det vel erindres, at hvor vigtigt det end er at lære af Andre, saa har dog det, som fødes af den egne Tanke og spirer frem af det egne Hjerte, en ganske anden Livsvarme og befrugtende Kraft, end hvad der modtages udefra, og det vil derfor ogsaa bære rigere og varigere Frugter. Det er ethvert Folks, som det er ethvert Menneskes Pligt, at udvikle sit eget sjælelige Indhold til størst mulig Klarhed og Dygtighed, og ligesom Personligheden netop bestaaer i Modsætningen til at Andet, saaledes er Selvbevidsthed og Selvfølelse – Individualitetens nødvendige Særkjende.

Dog det er ikke her Stedet til at forfølge denne tanke, som jeg kun har villet antyde, for at væрге mig mod Misforstaaelse. Men det troer jeg at have gjort klart for Dem, mine Herrer, at Tydskeriet til alle Tider har været Danmarks Ulykke, og at det med Tydskeriet iblandt os nu maa have en Ende. Hvor klar denne Sandhed end er, saa er det desværre ikke overflødigt at udtale den. Jeg haaber imidlertid, at det ikke vil blive nødvendigt at fremføre Beviserne derfor, fordi jeg haaber, at alle Vedkommende selv ville begribe, at det danske Folk ikke længere kan eller vil taale Tydskeriet, efterat den sidste Stump tydsk Land er skilt fra det danske Rige.

Med Tydskeriet i Danmark
Skal det nu være tilende!